

О. О. Стадник

Житомирський державний
університет імені Івана Франка

ДОСЛІДНИЦЬКА РОБОТА ЯК ЗАСІБ ТВОРЧОЇ САМОРЕАЛІЗАЦІЇ УЧНІВ

У статті розглядається проблема розвитку творчих здібностей, формування творчої активності та самореалізації підростаючого покоління засобами пошуково-дослідницької діяльності. Висвітлюються основні критерії творчості у пізнавальній діяльності учня та домінантні якості особистості, які визначають її здатність до творчої самореалізації.

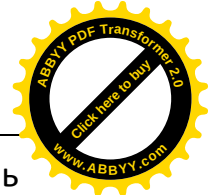
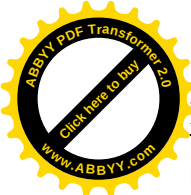
Ключові слова: дослідницька робота, творчі здібності, самореалізація учнів, пізнавальні діяльність, основні критерії творчості.

Постановка проблеми. Реформування освітньої галузі передбачає перехід сучасної освіти від авторитарної до особистісно орієнтованої моделі, тому вимоги до розвитку професійно-творчих якостей особистості учнів змінюються та зростають. Метою особистісно орієнтованої освіти є підтримка й розвиток людини, створення для неї умов опанування методиками самовдосконалення та самореалізації на різних етапах, у різних сферах життєдіяльності. Виходячи з цього, пріоритетним напрямком загальноосвітньої школи на сьогодні є організація такого процесу освітньої діяльності, в якому кожний учень міг би стати суб'єктом власного розвитку, вмів би здобувати та переробляти інформацію шляхом самостійної дослідницької практики в межах власної, самостійно виконаної роботи.

Аналіз актуальних досліджень. Проблеми самовиховання і самовдосконалення особистості вивчали ще К.Ушинський, М. Пирогов, Л. Толстой. Педагогічні аспекти самореалізації як активної пізнавальної та творчої діяльності у нових умовах освітнього процесу розробляють І. Бех, І. Волощук, І. Зязюн, О. Киричук, В. Кузь, О. Коберник, О. Кононко, Л. Левченко, В. Оржеховська, В. Радул, А. Сиротенко, О. Сухомлинська, С. Уланова, В. Хайруліна, К. Чорна.

Мета статті – проаналізувати пошуково-дослідницьку діяльність як засіб самореалізації творчого потенціалу учнів в умовах навчально-виховного процесу.

Виклад основного матеріалу. Багато рис характеру формуються у процесі розвитку людини, особливо інтенсивно в дитячому та юнацькому віці під впливом виховання і самовиховання. У процесі становлення особистості й накопичення життєвого досвіду в людині виробляються власні погляди, переконання, формуються моральні принципи й ідеали,

що відбиваються на її характері. Позашкільна освіта відіграє особливу роль у духовному, інтелектуальному і фізичному розвитку особистості, здобутті знань, умінь, навичок та задоволенні потреб у творчій самореалізації. Хто, як не педагог, повинен це розуміти? Самореалізацію визначають як свідомий процес розгортання та зростання сутнісних сил людини, зокрема дитини, підлітка, юнака: її задумів, творчих здібностей, умінь, потреб, мотивів, життєвих цінностей [1].

Формування особистості, здатної до творчого пошуку, самодостатньої в усіх аспектах життєдіяльності, пов'язано з тим, що дитина має:

1) пізнати світ (цьому сприяють: психічні процеси пізнавальної діяльності, властиві їй від народження; агенти соціалізації – вихователі, вчителі, службовці-посередники у процесі засвоєння соціального досвіду попередніх поколінь; внутрішнє прагнення до саморуху);

2) одержати знання, уміння і навички, необхідні для виконання тих або інших дій і діяльності в цілому;

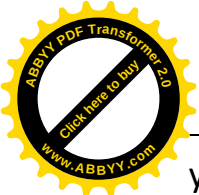
3) отримати навички творчої самореалізації;

4) навчитися спілкуватися з іншими людьми, із групами людей, із навколишнім світом;

5) навчитися переборювати внутрішні протиріччя, набути здатності до самопізнання, самовдосконалення.

Реалізацію завдань щодо формування творчої особистості уможливорює використання комплексної системи методів активного навчання (МАН) з поступово зростаючою складністю. Управління творчою самореалізацією здійснюють через системність і послідовність упровадження ускладнених МАН, використання можливостей індивідуальної і групової форми роботи.

Системність використання методичних прийомів активізації забезпечує активне, а не репродуктивне вивчення навчального матеріалу. Такі заняття розширюють знання тих, кого навчають, не перевантажуючи їх; заняття проводяться у формі гри або інших активних форм. Ігрові заняття, тренінги, бесіди, дебати, імітаційні вправи, дослідницькі задачі вимагають самостійності, творчості, здійснення пошукової, проективної роботи, а головне – певних знань. Творчість учнів у процесі навчання є можливою лише на базі глибоких та міцних знань. Ми вважаємо, що будь-яка діяльність, у тому числі здобуття знань, для учнів є творчою. Саме тому кожен учень повинен пройти власним шляхом творчої самореалізації, подолання якого потребує певного часу. Педагог перебуває поруч з учнем і допомагає йому, направляє на шлях творчості, на розумовий розвиток

учнів, що забезпечує формування їхніх творчих здібностей, здатність і вміння знаходити нові шляхи для розв'язання практичних завдань, творчого застосовування набутих знань у майбутній діяльності.

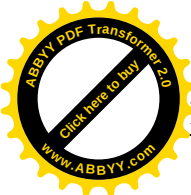
Основними критеріями творчості у пізнавальній діяльності учня є:

- самостійність (повна або часткова);
- пошук і вибір можливих варіантів руху до мети;
- створення або конструювання нового продукту (в індивідуальному досвіді учня – нового, невідомого для нього наукового знання або методу, але відомого, як правило, в суспільному досвіді).

Формування творчих здібностей школярів можливе за умов раціональної організації навчального процесу, основу якого становлять методи навчання. Вони історично змінюються разом зі зміною цілей і змісту освіти. Дедалі частіше приділяється увага питанню активізації методів навчання у зв'язку з перебудовою системи освіти, удосконаленням навчально-виховного процесу в цілому. Це значно посилює інтерес до нових або модернізованих методів. Для кращого засвоєння навчального матеріалу все більше застосовуються активні методи навчання [2].

Домінантними якостями особистості, які визначають її здатність до творчої самореалізації, є допитливість, сміливість, впевненість у своїх власних силах і здібностях, креативність, наполегливість, ініціативність, самостійність, нестандартність, виражена сила «Я», розвинуте уявлення, фантазія, здатність до дослідницької діяльності. Ефективність процесу творчої самореалізації учнів у навчально-виховному процесі значною мірою зумовлює застосування інноваційних технологій навчання і виховання, про що свідчить вивчення досвіду роботи педагогічних працівників середніх загальноосвітніх навчальних закладів та навчальних закладів нового типу. Серед відомих на сьогодні технологій навчання, найбільш продуктивною щодо зазначеної проблеми є евристична технологія, оскільки в її основі лежить творче мислення, процедура пошуку нового, намагання формалізації творчої діяльності. Метою такого навчання є не передача знань і формування на їх основі умінь і навичок, а, перш за все, накопичення самим учнем особистого досвіду та створення нової для нього освітньої продукції [3].

Проблема розвитку творчої самореалізації дітей та учнівської молоді в процесі пошуково-дослідницької діяльності розглядається в сучасній педагогічній літературі з різних позицій: позиції програмно-цільового, особистісно орієнтованого, системного, комплексного, індивідуально-творчого підходів, а також на основі побудови концептуальних моделей навчання та розвитку [5, с. 45].

Поняття «пошуково-дослідницька діяльність» трактується як різновид навчально-творчої діяльності школярів, що приводиться з дотриманням вимог до наукових досліджень, передбачає створення оригінального особистісного значущого продукту шляхом самостійного використання засвоєних знань, умінь і навичок навчально-пізнавальної діяльності, перенесення їх у нові умови, комбінування відомих способів діяльності чи створення нових підходів до вирішення проблеми [5, с. 11].

Тому важливим є накопичення педагогами-практиками науково-методичних знань про формування та розвиток творчої особистості, психологію творчості, особливості наукової творчості, сучасні освітньо-розвиваючі технології, специфіку навчання школярів методів наукового пізнання.

Етапи навчання дітей методів наукового пізнання як результат численних наукових досліджень досить широко висвітлюються в сучасній науково-методичній літературі. Серед основних вирізняють етапи кумуляції, діагностики, мотивації, рефлексії, застосування, узагальнення, перенесення досвіду, організації самоконтролю й самокорекції.

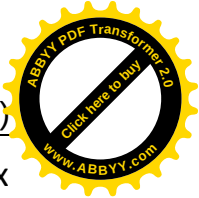
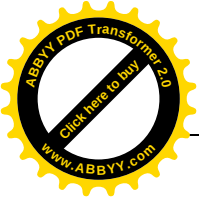
Етап кумуляції належить до періоду навчання дітей у початкових класах. Це етап емпіричного накопичення учнями досвіду навчальної діяльності.

Діагностика як етап визначення в учнів рівнів сформованості умінь навчальної діяльності виконується з певною метою за допомогою діагностичних завдань репродуктивного, продуктивного та творчого характеру.

Етап мотивації передбачає створення під час занять атмосфери зацікавленості, позитивних емоцій, стійкого інтересу до оволодіння новими знаннями та вміннями. Учніма надається можливість успішно працювати, закріплювати досягнуті позитивні результати. Важливим є той факт, що тільки на основі досягнутого позитивного результату формується стійкий інтерес до різних видів навчально-творчої діяльності.

Етап рефлексії характеризується усвідомленням учнями суті та структури сформованих умінь. Тренувальний етап у процесі навчання має важливе значення, оскільки в цей період відбувається відпрацювання певного вміння та поступовий перехід від репродуктивної до продуктивної й творчої діяльності.

Етап узагальнення характеризується переростанням пізнавального процесу в пізнавальну потребу, до того ж стає очевидною часткова автоматизація вмінь, рівень засвоєння знань значно підвищується.

Конструктивний етап характеризується перенесенням набутих знань і вмінь на інші теми і предмети, різні сфери діяльності; характерним є вплив одного виду діяльності на інший [5, с. 47–48].

Дослідницька діяльність школярів на всіх її етапах відбувається при безпосередній участі та підтримці вчителя чи наукового керівника і потребує постійного спонукання та заохочення. Сприяти формуванню внутрішньої (пізнавальної) мотивації школярів до дослідницької діяльності на кожному із етапів можна шляхом її емоційного насичення. Провідна роль у цьому процесі належить педагогу. Схематично цей процес розвитку мотивації можна зобразити так: значення (зміст) + емоції (підкріплення) = мотивація.

Організуючи пошуково-дослідницьку діяльність школярів, слід зважати на їх вікові особливості, зокрема потребу в спілкуванні, самоствердженні, самостійності. Важливим є створення таких умов, за яких би кожен учень бачив результати своєї діяльності, відчував її значущість, отримував задоволення від процесу діяльності. Цьому мають сприяти всі заходи дослідницького спрямування, зокрема тематичні учнівські конференції, конкурси, виставки творчих досягнень, тижні науки і техніки, конкурси-захисти індивідуальних пошуково-дослідницьких робіт.

Отже, збагачення мотивації до дослідницької діяльності, як різновиду навчально-творчої, є вагомим чинником у розвитку й збагаченні мотиваційної сфери школярів, сприяє формуванню та розвитку творчих здібностей, їх самоствердженню та самореалізації [4, с. 77].

Висновки. Талановиті діти у нас є і завжди будуть, а це означає, що наукову роботу учнів викреслити з життя сучасної школи неможливо. Тому важливо підвищувати науковий рівень дослідницьких робіт і їх виховної ролі. Треба працювати над підвищенням престижу школяра, який займається науково-дослідницькою роботою. Тому завдання педагога полягає ще й у психологічній підготовці юних дослідників. Необхідно навчити їх боротися із труднощами, знаходити успіх у самому процесі дослідження, у власних відкриттях; слід надати учням можливість виступити з повідомленнями на шкільних конференціях, спонукати до участі у проведенні нестандартних уроків у різних класах школи, показати важливість дитячої наукової творчості.

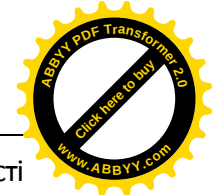
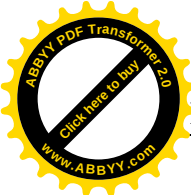
ЛІТЕРАТУРА

1. Левченко Л. С. Творча самореалізація старшокласників у науково-дослідницькій діяльності шкіл нового типу [Електронний ресурс] / Л. С. Левченко— Режим доступу :

<http://ukrreferat.com/index.php?referat=80931>

2. Логвіна-Бик Т. А. Шкільний курс біології та методика його викладання: загальні проблеми [Електронний ресурс] / Т. А. Логвіна-Бик. — Режим доступу :

<http://lib.mdpu.org.ua/e-book/biologiya/biologiya.files/Page334.htm>

3. Пономарьова Г. Науково-методичні основи творчої самореалізації особистості обдарованого учня молодшого шкільного віку у навчально-виховному процесі [Електронний ресурс] / Науковий вісник України. Наукові статті та публікації. – Режим доступу:

<http://visnyk.com.ua/stattya/1860-naukovo-metodichni-osnovi-tvorchoyi-samorealizatsiyi-osobistosti-obdarovanogo-uchnja-molodshogo-shkilnogo-viku-u-navchalno-vihovnomu-protsesi.html>

4. Розвиток творчих здібностей дітей та учнівської молоді в системі роботи Сумського територіального відділення МАН України: Методичний посібник / Упор. Бондар Л. М., Перепелиця Н. В., Сидоренко Н. Ю.; Під заг. ред. Тихенко Л. В. – Суми : ВТД «Університетська книга», 2008. – 275 с.

5. Тихенко Л. В. Розвиток творчих здібностей учнівської молоді в освітньо-виховній системі «Мала академія наук України» : навч.-метод.й посіб. / Л. В. Тихенко. – Суми : ВТД «Університетська книга», 2007. – 120 с.

РЕЗЮМЕ

О. О. Стадник. Исследовательская работа как способ творческой самореализации учеников.

В статье рассматривается проблема развития творческих способностей, формирования творческой активности и самореализации подрастающего поколения средствами поисково-исследовательской деятельности. Освещаются основные критерии творчества в познавательной деятельности ученика и доминантные качества личности, которые определяют ее способность к творческой самореализации.

Ключевые слова: исследовательская работа, самореализация учащихся, творческие способности, познавательная деятельность, основные критерии творчества.

SUMMARY

O. Stadnyk. Researching work as a method of creative self realization of pupils.

The article is considered with a problem of the development of creative abilities, forming of creative activity and self-realization of a younger generation by means of investigative work. The main criteria of creativity in the cognitive activity of a pupil and the dominant qualities of personality, which define his ability to creative self-realization, are observed.

Key words: investigative work, creative abilities, self-realization, the cognitive activity, criteria of creativity.

УДК 37.032.2-159

М. М. Шеремета, І. Д. Омері, О. Д. Мойсак

Київський університет імені Бориса Грінченка

ЗДОРОВ'ЯЗБЕРІГАЛЬНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ СТУДЕНТІВ-СОЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ ТА АСПЕКТИ ЇЇ ФОРМУВАННЯ

У статті розкривається сутність понять «технологія», «здоров'язберігаючі освітні технології», характеризуються їх види. Розглядається проблема формування здоров'язберігальної компетентності студентів-соціальних педагогів у період навчання у вищому навчальному закладі та підкреслюється важливість формування ставлення до свого здоров'я як до необхідної умови успішного здійснення професійної діяльності.

Ключові слова: соціальна педагогіка, здоров'язберігальна компетентність, соціально-педагогічні технології, професійна діяльність, педагогічні умови.